

*Е. О. Мехтієв,
аспірант, ДУ "Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України"*

БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР У ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ

Дослідження присвячене аналізу ролі банківської системи в процесах відтворення в економіці. Висвітлено особливості використання банків з метою відтворення економічних благ через розкриття трансформаційної функції діяльності банків.

Research is dedicated to analysis of role of the banking system in the processes of recreation in an economy. The features of the use of banks are reflected with the purpose of recreation of the economic blessings through opening of transformation function of activity of banks.

*Ключові слова: банк, система, трансформація ризиків, процес, відтворення.
Key words: bank, system, transformation of risks, process, recreation.*

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Основними конкурентами банків у економічно розвинутих країнах є страхові компанії, недержавні пенсійні фонди та інші фінансові агенти. Перелічені фінансові інститути є головними інвесторами в економіку, що не може не привертати увагу з боку держави з метою використання потенціалу даних інститутів для економічного розвитку країни. Через недорозвинутість небанківських фінансових інститутів в Україні банки мають прийняти на себе головну роль у відтворювальних процесах в економіці. Отже, наявна необхідність подальшого вдосконалення засад зміцнення банківської системи з метою попередження фінансових криз, що притаманні банківській діяльності.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Швидка розбудова банківського сектора України підіймає нові загрози для функціонування банківських установ. Не дивлячись на те, що питання участі банків у відтворювальних процесах постійно доповнюється новими науковими працями, ефективність використання банківського потенціалу залишається низькою, а результативність наукових досліджень залишаються недостатніми.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ З ПРОБЛЕМИ

Питання участі банків у відтворювальних процесах в економіці підіймалося неодноразово та породжувало багато дискусій щодо вагомості впливу банківського сектора на економіку в цілому. Найбільшої уваги заслуговують роботи таких вчених, як: В. Савчук, А. Мороз, Б. Івасів, М. Савлук, І. Лютий, О. Дзюблюк, Л. Примостка, Й. Шумпетер, Дж. М. Кейнс та ін.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є визначення місця банків у відтворювальних процесах в економіці.

Для досягнення цієї мети вирішуються такі завдання: провести аналіз суті та ролі банківського сектора у економічному зростанні; розкрити значення банківської системи у відтворювальних процесах.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Виходячи з того, що люди постійно відчують потребу в певній кількості благ за явного обмеження ресурсів, виникає потреба в постійному відтворенні даних ресурсів. Якщо ж до цього додати постійне зростання даних потреб, то отримуємо постійну потребу в відтворенні ресурсів та процесів у постійно зростаючих обсягах.

Банки як особливі посередники на фінансовому ринку здійснюють унікальну функцію — вони переміщують тимчасово вільні кошти від тих, хто їх має в надлишку, до тих, хто їх потребує. Дане твердження пояснюється тим, що лише банки можуть на основі банківської ліцензії здійснювати в сукупності три типи операцій: залучення фінансових ресурсів, розміщення фінансових ресурсів на свій власний розсуд та ризик та розрахункові операції.

Таким чином, банки беруть участь у процесі постійного відтворення господарських взаємозв'язків.

Згідно зарубіжного досвіду розвиток банківського сектора держави є одним з ключових факторів прискорення процесів відтворення в економіці.

Участь банків у відтворювальних процесах реалізується через здійснення трансформаційної функції, яка на покладена законодавством.

Суть трансформаційної функції банківської діяльності розкривається через:

- трансформацію строків,
- трансформацію обсягів,
- трансформацію ризиків.

Так, банки в процесі здійснення притаманних їм операцій можуть залучати кошти у великій кількості клієнтів і незначних обсягах для кредитування одного великого клієнта (трансформація обсягів). Трансформація строків полягає в тому, що для ефективного діяльності позичальники зацікавлені в довготерміновості використання позичкових ресурсів, які сформовані за рахунок коротко- та середньострокових депозитів. Оскільки банки прагнуть до максимізації прибутку, то їм властива незбалансована агресивна кредитна політика, що полягає у видачі кредитів позичальникам, які не завжди мають таку можливість, за рахунок зобов'язань перед населенням та суб'єктами господарської діяльності.

Загалом банки використовують залучені від клієнтів ресурси для видачі кредитів, здійснення фінансових та прямих інвестицій. Основною умовою вкладання коштів має бути впевненість, що об'єкт банківського інвестування здатен не просто погасити запозичений обсяг ресурсів, а й отримувати прибуток, що є запорукою подальшого розвитку бізнесу позичальника. Таким чином, прибуток заробляють не банки, а їх позичальники, які мають отримати прибуток для власного бізнесу, банку та компенсувати вартість депозитів клієнтів банку. Банки ж мають просто визначити тих кредитоспроможних позичальників, які зможуть найбільш ефективно використати ресурси. Звідси й вислів: "Банки — це не те місце, де заробляють гроші, а те — де їх зберігають".

Специфіка банківської системи в процесі відтворення полягає в тому, що вони задіяні на всіх її стадіях.

Розглянемо роль банківських установ на окремих стадіях відтворювального процесу.

На початковій стадії підприємства потребують додаткових ресурсів для збільшення обсягів виробництва. У відповідь на даний попит банки пропонують наявні в них ресурси для задоволення потреб СГД у додатковому капіталі.

На стадії розподілу банки пропонують свої послуги клієнтам, встановлюючи певну плату за виконання операцій. Так, банки перерозподіляють фінансові ресурси, надаючи можливість всім учасникам отримати доходи.

На стадії обміну банки допомагають суб'єктам економічної діяльності обмінюватися економічними благами, визначаючи швидкість, якість та повноту даного обміну.

На стадії споживання дають можливість суб'єктам економічної діяльності споживати та ефективно зберігати набуті блага.

Основою відтворювальних процесів є економічний цикл окремого підприємства. Так, на початковій стадії підприємства для здійснення своєї діяльності придбавають основні фонди та виробничі запаси. На стадії виробництва підприємства перетворюють товарні запаси за допомогою основних фондів у готову продукцію, яка має бути реалізованою на третій стадії. На заключній стадії має відбутися розрахунок за поставлені блага у вигляді готової продукції. Таким чином, завершується економічний цикл окремого підприємства, результатом якого є повернення вкладених коштів для реінвестування та отримання прибутку, який буде спожито або капіталізовано.

Зазначений процес є безперервним і характеризує відтворювальні процеси в економіці на рівні окремого підприємства.

Виходячи зі значущості процесів відтворення для економічного зростання та важливості банківської системи на всіх стадіях відтворення, постає питання щодо можливості підвищення якості даних процесів у реальному секторі економіки за рахунок зміцнення та розвитку банківського сектора.

Мету участі банків у процесі відтворення можна сформулювати наступним чином: супроводження фінансових ресурсів від тих, хто має ресурси, до тих, хто їх потребує, з метою збільшення обсягів виробництва, експорту та підвищення рівня конкурентоспроможності СГД.

Головною умовою ефективності процесів відтворення є наявність довгострокових ресурсів, що мають перерозподілятися банками. Проте в останні роки банки почали диверсифікувати джерела формування власного прибутку шляхом структурної зміни активів. Так, банки перенаправили ресурси на більш короткі й разом з тим на менш ризикові напрями інвестування, що спричинило певне "вимивання" ресурсів з реальної економіки.

Причиною недовіри банків до реального сектора економіки є низька кредитоспроможність підприємств, яка спричинена недостатньою рентабельністю активів та високою дюрацією інвестиційних проектів, що робить реальний сектор не дуже привабливим об'єктом інвестицій. Виходячи з неузгодженості активів та пасивів банків за строками, довгострокові інвестиційні проекти не є можливими. Банки, які все ж таки пішли на даний ризик та здійснили довгострокові інвестиції за рахунок короткострокових ресурсів, наразили себе на величезні ризики. Доля таких банків стає очевидною в умовах фінансових криз, коли спостерігається відтік коштів клієнтів. Банки, що опиняються в таких умовах, змушені залучати короткострокові міжбанківські кредити, вартість яких в умовах дефіциту ліквідності може сягати 85% річних. За даних обставин банки починають працювати не на реальний сектор економіки, а на власне виживання.

Наступною причиною неповного включення потенціалу банківської системи в процесі відтворення є те, що банківська діяльність є досить обмеженою. Так, обмежені операції з нерухомістю, інвестиціями в статутний капітал підприємств; повністю

заборонена діяльність на ринку страхових послуг. Недолік полягає в тому, що дані ринки залишаються недорозвинутими і не можуть нести солідарну відповідальність поряд з банківським ринком за участь у відтворенні. В державах з ринковою економікою саме страхові компанії, поряд з банками та пенсійними фондами, є основним інвестором в економіку. Тобто, з однієї сторони, держава забороняє банкам займатися даними видами операцій, а з іншої — не надає належного поштовху до самостійного розвитку даних ринків. Таким чином, держава сама обмежує розвиток власного фінансового ринку.

Також проблемними аспектами функціонування банків є структурні зміни в складі залучених ресурсів. Останнім часом банки віддають перевагу залученню ресурсів шляхом публічного розміщення власних цінних паперів на міжнародних фондових майданчиках (IPO), що пояснюється певною дешевизною даних ресурсів та є складовою іміджу банківської установи, оскільки даному розміщенню передують аудиторські перевірки по міжнародним стандартам. Проблема ж полягає в тому, що подібні розміщення в сукупності з "входом" іноземних банків на фінансовий ринок України створює певні ризики щодо збереження економічної безпеки.

ВИСНОВКИ

Банки є одним із головних чинників економічного зростання, оскільки фондування розширення виробництва, переоснащення основних фондів СГД дають поштовх до економічного зростання.

У процесі здійснення банківської діяльності відбувається розбалансування суспільних інтересів, акціонерів банків та державного регулятора, що спричиняє уповільнення відтворювальних процесів у економіці.

Для повноцінного використання потенціалу банківської системи як елемента відтворювальних процесів в економіці необхідно:

- забезпечити доступ банків до довгострокових фінансових ресурсів;

- проводити адекватну податкову політику по відношенню до банків, що здійснюють довгострокове інвестування в реальний сектор економіки;

- забезпечити наявність державних гарантій за кредитами в реальний сектор економіки;

- застосовувати дієві механізми для обмеження частки іноземних інвестицій в акціонерський капітал банківської системи;

- надати можливість для розвитку діяльності страхових компаній, фондів прямих інвестицій, пенсійних фондів, які зможуть стати повноцінними учасниками відтворювальних процесів у економіці України.

Література:

1. Версаль Н.І. Проблеми відкриття філій іноземних банків // Фінанси України. — 2004. — №5. — С. 131—137.
2. Гуляєва Л.П. Особливості процесів концентрації та консолідації у банківській сфері // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. — 2007. — №3 (40). — С. 48—55.
3. Майборода Л. Основні підходи до проведення аналізу розвитку банківського сектору // Вісник Національного банку України. — 2007. — №1. — С. 49—53.
4. Основні показники діяльності банків України / Банківський нагляд / Офіційний сайт Національного банку України. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm.
5. Савлук С.М. Вплив зовнішніх чинників на стабілізацію банківської діяльності // Забезпечення сталого розвитку банківської діяльності: Мат. міжнар. наук.-практ. конф. 11 жовт. 2007 р. / Відп. за вип. М.І. Діба. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 235—237.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2011 р.